

III.

§ 1. Het is hier de plaats om, vóór we nagaan welken invloed vreemde talen op de vormleer van het Afrikaansch hebben geoefend, een overzicht te geven van de voornaamste hypothesen die men ter verklaring van het eigenaardige der Afrikaansche vormen heeft voorgesteld. Die verschillende verklaringen toch, gingen hoofdzakelijk uit van het analytische karakter der Afrikaansche taal; men vond of zocht analoga in andere talen en bekommerde zich slechts in de tweede plaats om 't geen de geschiedenis en het vocabularium leerde. Deze methode kan men billijken, mits slechts de vergelijking met hetgeen elders voorkomt overtuigend zij; waar toch invloed op de vormleer bewezen is, behoeft zeldzaamheid van overgenomen woorden geen onoverkomelijk bezwaar te zijn tegen het trekken eener conclusie, al zijn ook de gevallen uiterst

schaarsch waarin een taal door aanraking met een andere vervormd wordt, zonder dat haar woordenschat daarvan zeer duidelijke en talrijke sporen draagt.

In de eerste plaats vermeld ik de meening dat het Afrikaansch zich spontaan heeft ontwikkeld tot zijn tegenwoordige gedaante. Ik vind haar 't sterkst uitgesproken door den heer Taco de Beer, in een lezenswaardig opstel, getiteld: „Het Nederlandsch in Zuid-Afrika”. Hij zegt: „het is een fortuintje dat we gelegenheid hebben eene heele taal te kunnen bestudeeren, die, geheel aan zich zelf overgelaten, hoogstens een beetje naar 't Engelsch vervormd werd” ¹⁾. Ook Dr. Viljoen (zie blz. 7 aant.) schrijft de voornaamste wijzigingen in de taal der eerste kolonisten aan oorzaken toe die uit het Hollandsch, natuurlijk het *gesproken* Hollandsch, der 17de eeuw verklaarbaar zijn. Het ineenvloeien der geslachten, gelijk hij zich uitdrukt, waardoor „nicht nur Mas-

1) Noord en Zuid V, blz. 236. Ook de schrijver van de reeds hierboven (blz. 79) aangehaalde studie over het „Transvaalsch”, schijnt van 't zelfde gevoelen te zijn, al geeft hij in zijn definitie der door hem behandelde taal aan, dat ook inwerking van vreemde talen heeft plaats gehad. Die definitie luidt: „Het Transvaalsch (sic) is een dialect der Nederlandsche taal, een dialect echter dat onder den invloed van eene andere natuur en door de aanraking met andere talen en tongvallen meer van de moedertaal is afgeweken dan één onzer dialecten”. Van dien invloed van andere talen blijkt echter weinig uit de verklaringen van den schrijver; zijn opvatting van het begrip dialect is mij niet duidelijk.

culinum und Femininum, sondern auch Femininum und Neutrum durcheinander geworfen wurden" is de voortzetting van een proces dat in de 17de eeuw in Nederland duidelijk waarneembaar was; het verdwijnen der verbuiging bij zelfstandige naamwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en voornaamwoorden, de vereenvoudiging in de vervoeging van het werkwoord en het verloren gaan van het „Gefühl für die Personalendungen" vindt men z. i. reeds in beginsel terug in de onbeschaafde taal van meer dan twee eeuwen geleden. Uitdrukkelijk wordt aan de kracht van den klemtoon het afkappen der uitgangen van de woorden toegeschreven. „Dass z. B. *gé, lê, hê, sê, frá, gló, bó, óe, êe*, u. s. w. niederl. *geven, leggen, hebben, zeggen, vragen, gelooven, boven, oogen, eggen*,; neuhochd. *geben, legen, haben, sagen, fragen, glauben, oben, augen*; ahd. *ecken* u. s. w. entsprechen, lässt sich keineswegs aus einer Abschleifung unter etwa englischem Einfluss erklären, sondern geht selbstverständlich daraus hervor, dass der Accent im Südafrikanischen, wie überhaupt in allen germanischen Sprachen und Dialecten durchaus auf der Stammsilbe ruht" ¹⁾. Het onaannemelijke

1) Viljoen, blz. 28, 29, 30, 56. Op één plaats (blz. 16) zegt de schrijver: „Von weit mehr Einfluss (als de inboorlingen) auf die Entwicklung unserer Sprache sind die Sklaven gewesen". Voorbeelden of bewijzen van dien invloed geeft hij echter in 't geheel niet.

van zulk een spontane ontwikkeling is reeds in 't eerste hoofdstuk van dit geschrift betoogd; noch de dialecten van Nederland noch de overige Germaansche talen, voor zoover ze niet (gelijk het Engelsch) in dergelijke omstandigheden als het Afrikaansch verkeerd hebben, vertoonen analoge verschijnselen.

Het meest verspreid en het uitvoerigst toegelicht is de meening, dat het Afrikaansch door het Fransch der Hugenenotē zoover is afgeweken van de taal van het moederland. In Afrika zoowel als in Nederland is dit herhaaldelijk gezegd. In Ons Klyntji spreekt bij monde van Neef Jan de Afrikaansche taal als volgt:

Ek is 'n arme boerenoi,
Bij vele min geag;
Mar tog is ek van edel bloed
En van 'n hoog geslag.
Uit Holland het mijn pa gekom
Na sonnig Afrika,
Uit Frankrijk, waar di druiftros swel,
Mijn liwe, mooie ma ¹⁾.

De heer S. J. du Toit, de ijverige strijder voor de rechten van het gesproken Afrikaansch, is ongeveer dezelfde overtuiging toegedaan; alleen neemt hij naast invloed van het Fransch ook de macht van het Engelsch aan. Hij schrijft: „Dis opmerkelijk

1) Ons Klyntji I, blz. 239.

in Afrikaans, dat di *liggaam* fan di taal (di woordeboek) suiwer Germaans gebly het; inderdaad di suiwerste Germaanse taal wat nou bestaan; maar di *siil* fan di taal (di *taalkunde*), di forme en uitdrukkings is grotendeels gewijsig follens Frans (deur di Hugenote) en Engels. Oral in di forme, uitdrukkings, sinbou, enz. kry 'n mens di invloed fan di 2 tale, terwyl skaars 'n dosyn Franse en 'n 50 Engelse *woorde* burgerreg gekry het in Afrikaans" ¹⁾.

Schuchardt deelt in zijn meermalen door mij aangehaalde recensie van Mansvelt's Idioticon mede dat Prof. M. de Vries geloofde, „es ('t Afrikaansch) sei im Grunde Holländisch in französischem Munde" en dat „Franzosen, die längere Zeit in Holland gelebt und sich die Landessprache zugeeignet haben, Eigentümlichkeiten wahrnehmen lassen, die man auch im Afrikanischen findet" ²⁾. In den Volksalmanak der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft de heer Stoffel, reeds vele jaren geleden, een dergelijk oordeel uitgesproken; hij zag toen in „de

1) S. J. du Toit, Fergelijkende Taalkunde van Afrikaans en Engels, Paarl 1897, blz. IV. Een dozijn Fransche woorden *die niet tevens in Nederland gebruikelijk zijn of waren* is in 't Afrikaans volstrekt niet aanwezig, neen, geen half dozijn; het zuiver Germaansche karakter van 't vocabularium is ook ver te zoeken.

2) Literaturblatt für germanische und romanische Philologie 1885, blz. 467. In een particulier schrijven aan den heer Schuchardt heeft wijlen Prof. de Vries zich in dien geest uitgelaten; ook op zijn colleges heeft De Vries die meening geuit.

spreektaal der Kapenaars het natuurlijk uitvloeisel van de behoefte aan een gemakkelijk en handelbaar middel tot gedachtenwisseling tusschen Hollanders eenerzijds, en anderzijds Franschen, die door den drang der omstandigheden genoodzaakt werden hnn moedertaal op te offeren" ¹⁾. Eindelijk heeft de Amsterdamsche hoogleeraar te Winkel een dergelijke zienswijze verdedigd en de argumenten door zijn voorgangers aangevoerd met vele vermeerderd ²⁾. Wij hebben reeds gezien dat door hetgeen de geschiedenis ons leert de hypothese van het aandeel der Fransche taal in de genesis van

1) Volksalmanak der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 1882, blz. 6. Sedert dien tijd heeft de heer Stoffel echter die meening laten varen, gelijk ik uit een particulier schrijven van hem vernam.

2) Het Nederlandsch in Noord-Amerika en Zuid-Afrika, geplaatst in de „Vragen van den Dag" van 1896. De Heer te Winkel drukt zich zoo positief mogelijk uit: „Dit is in elk geval zeker, geene taal heeft op het Nederlandsch in Zuid-Afrika grooter invloed gehad dan het Fransch, waaraan het vooral moet worden toegeschreven, dat het op het oogenblik van ons Nederlandsch meer afwijkt dan het Amerikaansch van het Engelsch (blz. 18)". „Men ziet, de invloed van het Fransch is in Zuid-Afrika van ingrijpenden aard geweest: het karakter van de taal is er merkbaar door veranderd" (blz. 21, ik citeer naar een overdruk). In het belangrijke opstel van den heer te Winkel, dat o. a. een uitvoerige beschrijving geeft van den taalstrijd in Zuid-Afrika, wordt wel gewaagd van Maleische woorden in 't Afrikaansch, doch de schrijver hecht en blijft hechten aan de ingrijpende macht van het Fransch der Hugenoten.

het Afrikaansch zeer onwaarschijnlijk wordt. De verschillende argumenten aan de hedendaagsche taal ontleend komen hierachter ter sprake; een enkelen bewijsgrond van algemeenen aard wil ik hier bespreken. Dit argument door Prof. de Vries in algemeene termen geuit, is door Prof te Winkel in concreten vorm neergelegd in de opmerking dat in de Oud-Hollandsche blijspelen de Luikerwalen een taal spreken die veel weg heeft van het Afrikaansch. Aangenomen dat de eerste indruk dien het Afrikaansch op een Hollander maakt, hem doet denken aan de vervorming die onze moedertaal ondergaat in den mond van een vreemdeling, dan is de overeenkomst niet grooter met het gebroken Hollandsch van een Franschman dan met 't verbasterde Hollandsch van een Duitser of Engelschman. Juist het meest karakteristieke kenteeken van den op het tooneel geparodieerden Waal of Franschman ontbreekt in het Afrikaansch: het uitspreken van de gutturale muta (bij benadering weergegeven door *k*) in plaats van de gutturale spirans. Vetlasoupe in Langendijk's Don Quichot of de Bruiloft van Kamácho zegt: *kezoek, kemaak, kelijk*, en nooit wordt iets dergelijks gehoord van de Boeren in Zuid-Afrika. Dit klassieke caracteristicum van den tooneel-Franschman is reeds door Multatuli in zijn Max Havelaar gehegeld.

Aan een aanhaling bij Schuchardt ¹⁾ dank ik de kennismaking met nog een andere opinie omtrent het ontstaan en 't wezen der Afrikaansche taal. Th. Hahn spreekt daarin de volgende meening uit: „The dutch patois can be traced back to a fusion of the country dialects of the Netherlands and Northern Germany, and although phonetically teutonic, it is psychologically an essential Hottentot idiom. For we learn this patois first from our nurses and ayas. The young Africander, on his solitary farm, has no other playmates than the children of the Bastard-Hottentot servants of his father and even the grown-up farmer can not easily escape the deteriorating effect of his servants patois”. Tegen deze bewering, hoe absoluut ook uitgesproken, is heel wat te zeggen. De vage vermelding van Nederlandsche en Noordduitsche tongvallen zal ik laten rusten; van het Duitsch zijn alleen enkele woorden in 't Afrikaansch overgenomen. Voor men met Hahn gelooven wil dat thans in Zuid-Afrika de blanke een „psychologically essential Hottentot idiom” spreekt, zal men van hem verlangen dat hij ons in 't Afrikaansch een groot aantal Hottentottismen aantoont. Zoolang dat nog in geen enkel opzicht geschied is, zal men verstandig doen met

1) Literaturblatt für germanische und romanische Philologie 1885, blz. 469.

meer acht te slaan op wat de geschiedenis ons leert. Schuchardt merkt reeds op (t. a. p.) dat tot heden in den bouw van 't Afrikaansch „ebenso wenig Hottentottisch wie Französisches mit Sicherheit nachgewiesen ist". De neiging om geslachtsonderscheidingen te verwaarloozen (*hij*, door de minst-beschaafden dikwijls ook van vrouwen gebezigd, evenals *hom* en 't bezittelijke *sij*, *se* of *sen*, Mansvelt, blz. 60) is in lijnrechte tegenspraak, zegt Schuchardt, met het karakter van het Hottentotsch, dat de geslachtsonderscheiding veel verder voortzet dan de Europeesche talen. Ook de eigen woorden van Hahn pleiten, indien men ze goed leest, niet voor de juistheid van zijn bewering: had de schrijver ons kunnen meedeelen dat de jonge Afrikaner van zijn speelgenooten Hottentotsch leerde, dan zou hij een argument van gewicht hebben aangevoerd, maar hij zegt zelf dat ook die ayas en kameraadjes Afrikaansch spreken. Wij weten dat tegenwoordig alle Hottentotten het Hollandsch (d. w. z. het Afrikaansch) als hun moedertaal beschouwen, met uitzondering van de stammen die niet onder blanken leven en zich ophouden in 't onherbergzame Noord-Westelijke deel van Zuid-Afrika. Slechts in Damaraland, in 't land der Nama en in de Kalihariwoestijn vindt men nog Hottentotten van onvermengd bloed, die aan taal en zeden hunner voorvaderen getrouw

zijn gebleven ¹⁾. In de Kaapkolonie spreken de Hottentotten ook onder elkander de taal der Boeren, en hetzelfde geschiedt in de Transvaal ²⁾. Ongetwijfeld ziet dat Afrikaansch der kleurlingen er anders uit dan de taal der blanken. Ten bewijze wil ik een paar proeven meedeelen van die verbasteringen; ze zijn ontleend aan het tijdschrift *Ons Klyntji*, en toonen duidelijk aan dat in den mond der verschillende inheemsche volken de taal der Boeren op verschillende wijzen wordt vervormd. Een Masbiker (bewoner van de kust van Mozambique) verhaalt: „Lanke daarna hij kom weer. Allematte, hy lyke klat anders. Hy isse dood stil. Hy ni prate ni mette ken mens ni. Syn o'e hulle blinke nesse di sterre. Bitji daarna ons k. k. kry oorlog” (I, blz. 44; verder I, blz. 21 vlg.; 43 vlg.; 70 vlg.; 192). Karakteristiek is hier de *k* voor *g*, de voorkeur voor een klinker als slotklank en 't gehakkel bij een *k* in 't begin van een woord (k. k. kroost, k. k. koning enz.). Een Grikwa (Basterd-Hottentot) lascht daarentegen telkens *le* en *le stan* in (II, blz. 89 vlg): „Hay etse, deusman se kind (blanke), jy le stan skent (kwaadspreken) Grikwa se kind by di korakter, het deusman se kind ni ge le stan oplet,

1) H. P. N. Muller, Zuid-Afrika. Leiden, 1889, blz. 334, 338 vlg.

2) Ibidem, blz. 122, 155.

hoe boer se kind le stan ferwonder by di plaas, hoe krikwa se kind le stan lees di krant ni?... Etse deusman se kind, wat le stan jy nog roep feldkornet? Wat le stan jy nog di dood le ry (waarom voer-je het lijk verder)? Osse moeg, wa'e le stan banka swaar, le stan fat di dood, goi by water (de wagen is zeer zwaar, pak het lijk en gooi het in 't water)". Ik vermoed dat de ingelaschte woorden de bedoeling hebben de „Schnalze" weer te geven. In een ander stuk, waar ook een Grikwa spreekt, wordt alleen *le* gezegd (I, blz. 163). Eindelijk nog een zinnetje van een Kaffer: „Nou ja, Umkoels self het nou Paul se kind se gesig gesiin, en Paul se kind (een man uit Transvaal, een man „fan di groot kaptyn van di wit mense", dus van Krüger) se woorde gehoor; nou Paul se kind se gesig en woorde is mooi, nou myn gesig en woorde sal ook mooi wees" (II, blz. 226). Stellig verschillen die voorbeelden veel van elkander, doch bij het uiteenlopende van die verbasteringen hebben wij het onomstootelijk bewijs dat de invloed der ouders, de macht van de schrijftaal en van de huisgodsdienst, gevoegd bij de minachting der jonge Boeren voor de kleurlingen, krachtig genoeg zijn om de taal in haar tegenwoordigen staat te handhaven. Dit bewijs ligt in de door alle deskundigen gestaafde eenvormigheid van de taal der Boeren, die over het

geheele uitgestrekte gebied, van de Kaap tot aan de Limpopo, zonder dialektische verschillen van eenige beteekenis gesproken wordt ¹⁾. Indien de taal der kleurlingen, speciaal die der Hottentotten, den invloed had dien Hahn er aan toekent, zou een dergelijke eenheid immers ontbreken: de Transvalers, die Kaffers in hun dienst hebben, zouden anders spreken dan de Boeren wier bedienden Hottentotten of Basterd-Hottentotten zijn. Vooral wordt dit duidelijk wanneer men nagaat, dat de verhouding van de blanken tot de naturellen niet overal dezelfde is. De heer Muller zegt: „de inboorlingen staan [in den Vrijstaat] allen onder het onmiddellijke toezicht der Boeren. De Zoeloes, Betsjoeanen, Hottentotten en de andere gekleurde rassen, die den Vrijstaat bewonen — ook dit land is evenals het overige Zuid-Afrika eene staalkaart van inlandsche typen door de voortdurende veroveringen van grondgebied, die de verschillende stammen onderling op elkander maakten en door hunne gestadige volksverhuizingen — bezitten thans slechts bij hooge uitzondering eene eigene kraal. Bijna allen hebben zij zich als „bijwoners” op boe-

1) Mansvelt, blz. VI; Viljoen, blz. 31: „die afrikanische Sprache [hat] bei einem Verbreitungsgebiet von über 500.000 englischen Quadratmeilen keine nennenswerthen Differenzierungen, geschweige denn Dialekte, auf zu weisen”. Ons Klyntji II, blz. 47: „Ons taal is wonderlik eenformig deur die hele land”.

renplaatsen gevestigd en betalen de hun geschonken gastvrijheid met hun handenarbeid". In Transvaal daarentegen, „wonen de negers te zamen in hunne eigene kraals, zoo min mogelijk in dienst van blanken tredende" ¹⁾. In Kaapstad is de toestand weer geheel anders. Dat niettemin de taal der Afrikaners in hoofdzaak één is, wordt verklaard door de omstandigheid dat hun taal van één punt uit (Kaapstad) zich sedert eeuwen verbreid heeft naar 't Noorden en Noord-Westen, en doordat alleen in den oudsten tijd, toen een groote slavenbevolking, een in aantal de kolonisten overtreffende menigte vreemdelingen zich aan de Kaap bevond, de taal der onderhoorigen en der vreemden invloed van groote beteekenis op die der Hollanders heeft gehad.

Schuchardt ²⁾ ziet in 't Afrikaansch het „Resultat einer sehr starken und merkwürdigen Sprachmischung", waarin hij naast het Hollandsch als hoofdbestanddeel een Duitsch element (waarvan hij, gelijk we zagen, de beteekenis zeer overschat heeft), een Fransch, een Engelsch, een Maleisch en een Portugeesch element onderscheidt; hij laat in 't midden of de Kreoolsche kleur van 't Afrikaansch

1) H. P. N. Muller, Zuid-Afrika. Leiden, 1889, blz. 254.

2) Literaturblatt für germanische und romanische Philologie 1885, blz. 466.

aan den invloed van 't Hottentotsch is te wijten en dringt ten slotte op nader onderzoek aan ¹⁾.

§ 2. Ik zal thans een overzicht geven van de niet zeer talrijke, ofschoon hoogst gewichtige, bijzonderheden waarin de vormleer van het Afrikaansch afwijkt van die van onze taal, en een verklaring beproeven. Ik volg daarbij S. J. du Toit's Fergelijkende Taalkunde.

a. Zelfstandige naamwoorden. Vele woorden die bij ons *en* hebben tot meervoudsuitgang, hebben in 't Afrikaansch *s* (mans, broers, enz.). Met Prof. te Winkel (o. l. blz. 20) aan den invloed van 't Fransch der Hugenoten te denken, gaat niet aan; in 't midden der 17de eeuw zei men *lion(s)*, niet *lions*, tenzij voor een klinker ³⁾. Eerder zou men dan nog die uitbreiding van de meervouds-*s* mogen toeschrijven aan het Portugeesch, waarin de pluralis van alle woorden, voor klinkers en medeklinkers, op *s* eindigt: *cão, cões; imagen, imagens; flor, flores*;

1) In het Tijdschrift Taal en Letteren (1898, blz. 54) wordt, zonder nadere argumentatie, gezegd: „Het Nederlands in Zuid-Afrika heeft onder velerlei vreemden invloed gestaan, onder die van 't Frans en Engels vooral”.

2) Bij sommige woorden komt voor een dubbele meervoudsvorm: *frouens*, ook *noiens*. In Ons Klyntji vond ik de zonderlinge vormen *lammeroes* (voor lammeren III, blz. 9) en *koffioes* (voor koffiesoorten III, blz. 25).

3) Zie Suchier in Gröbers Grundriss der romanischen Philologie, Straatsburg 1888, blz. 589.

metal, *metaes*; *batel*, *bateis* enz. enz. Doch 't is hier in 't geheel niet noodig aan vreemde talen om inlichting te vragen; in het Nederlandsch is en was de pluralis op *s* dialectisch veel meer verbreid dan de tegenwoordige Hollandsche schrijftaal zou doen vermoeden, en ook bij de schrijvers der 17de eeuw vindt men genoeg voorbeelden van vormen als *mans*, *boots*. In de Kaapsche Stukken zijn ze zeer talrijk; in die van 1666, dus twee-en-twintig jaar vóór de eerste Hugenoten aan de Kaap kwamen, leest men van *gevangens* (gevangenenen), *guyts*, *boots*, *kettings*, *harings* (f. 263), *schuyts* (f. 759) enz. Nog in onzen tijd onderscheidt zich de zeemanstaal, naar Dr. J. W. Muller en Dr. A. Beets mij verzekeren, door een groote voorliefde voor den meervoudsvorm op *s*; men spreekt van *bloks*, *reeps* enz.

Het verkleinwoord *-tji* schijnt een contaminatie te zijn van de twee echt Hollandsche verkleinwoordjes *-ie* (knapie, meisie) en *-tje* (koetje, stoeltje). 't Veelvuldig gebruik van verkleinwoordjes, aan 't Afrikaansch eigen, heeft die contaminatie bevorderd. In Noord-Holland moet vroeger een dergelijke verkleinvorm, n.l. *-tie*, algemeen zijn geweest (Boekennoogen, blz. LXI vlg.).

De ook in de Nederlandsche spreektaal welbekende omschrijving van den genetivus door middel

van 't bezittelijk voornaamwoord (*de jongen z'n boek, de vrouw der (haar) man, de menschen der (haar) taal*), heeft in 't Afrikaansch groote uitbreiding gekregen. In Ons Klyntji (III, blz. 174) leest men niet alleen van „di tuinhek fan 'n predikant, *wi syn frou* geen kinders het ni”, maar men spreekt in Zuid-Afrika ook van *dielanse saad* (zaad in dit land, Zuid-Afrika, gewonnen) en van *anderlanse saad* (aangevoerd zaad). Mansvelt merkt hierbij op (blz. 93): „Na eerst den ouden genitief geheel verworpen en een analytischen vorm *zijn* daarvoor in de plaats gesteld te hebben, is dus de Afrikaner langs een omweg weer tot een synthetischen genitiefvorm teruggekeerd. Dat *se* of *sen* slechts buigingsuitgangen zijn en hierbij alle geslachtsbegrip is verloren gegaan, bewijzen uitdrukkingen als: *Fuffer A-sen huis, Marie-se boek*”. Dat *se* heeft dan ook aanleiding gegeven tot een nieuw suffix, in klank gelijk aan 't Hollandsche *sche*, doch geenszins van denzelfden oorsprong. Zoo spreekt men van de *outye syn mense* (Ons Klyntji II, blz. 203), de *slawetyd syn mense* (Ons Klyntji I, blz. 122) doch ook van *outyse* of *slawetyse mense* (vgl. Mansvelt op *jaarhonderd*), ja van *famelewese dage* (Ons Klyntji II, blz. 84, 204), alles voor *eertijds, in vroeger jaren*¹⁾. We hebben

1) Vgl. in 't Nederlandsch: „Heb-je ooit van je (z'n of me) leven!” „Ik ben daar van z'n leven wel eens meer geweest!” enz.

hier een aardig voorbeeld van den spiraal- of cirkelgang dien men 't leven der taal noemt.

b. *Lidwoord*. 't Bepalend lidwoord is *di*, dat onverbuigbaar is (*di man, di vrou, di kind*). De heer te Winkel zegt: „Gerust mogen wij het aan den Franschen invloed toeschrijven, dat in het Zuid-Afrikaansch de geslachtsonderscheiding bij de naamwoorden ten eenemale ontbreekt, en alle, zonder onderscheid, het lidwoord *die* voor zich nemen” ¹⁾. Mij dunkt dat hier niet 't Fransch, dat wel 't Neutrum mist maar aan den anderen kant Masculinum en Femininum oneindig scherper onderscheidt dan onze taal, maar veeleer 't Maleisch-Portugeesch de oorzaak der afwijking is. Het Maleisch heeft geen eigenlijk lidwoord, doch het aanwijzend voornaamwoord *itoe* wordt somtijds bijna als lidwoord gebruikt; in de brabbeltaal wordt dat *itoe* niet, gelijk in 't eigenlijke Maleisch, achter het substantief geplaatst maar er vóór en doet dienst als lidwoord. Dat nu hier 't Afrikaansch via 't Maleisch-Portugeesch een Malayisme heeft opgenomen, wordt vrijwel *bewezen* door de opmerking dat slecht Hollandsch sprekende Sinjo's op dezelfde wijze 't lidwoord vervangen door *di*. B.v. „Hij spugen hart uit die lijf ja!.. Op die couchette

1) J. te Winkel, t. a. p. blz. 20. Mansvelt onderscheidt *die* en *di*, doch dit onderscheid bestaat alleen in de spelling en is fictief. Du Toit schrijft steeds *di*.

lang uit liggen... Die boot soo slingeren enz. ¹⁾). Dat *di* voor *de* komt reeds voor bij Van Riebeeck, in een briefje door twee opzichters op 't Robbeneiland aan den gouverneur van de Kaap geschreven; hun dagelijksch verkeer met de dwangarbeiders heeft hun Hollandsch vermoedelijk die eigenaardigheid gegeven. Zij schrijven o. a.: „Die thuyne gaat oock wel, hadden wij maar meer saet om te saayen, die koolplanten groeijen wel, die geele wortelen oock wel” enz. enz. ²⁾). Hoe vroeg reeds dit gebruik in de kolonie algemeener is geworden, blijkt uit Kolbe, die in zijn staaltjes van de platte taal, zooals de Hottentotten haar spraken, laat drukken: *die oud volk, die goeds, die tijger* enz. ³⁾).

c. *Het persoonlijk voornaamwoord* onderscheidt zich in de meeste personen alleen door verschil in klank van 't Nederlandsch: *ek* (ik), *julle* (jullie), *hom* (hem), *hulle* (hullie is in Nederland niet onbe-

1) Justus van Maurik, Reisindrukken van een Totòk. 1895, I, blz. 222, 223.

2) Dagverhaal I, blz. 384.

3) Kolbe, Nauk. Beschr. I, blz. 520, 526; II, 8. Uit de omstandigheid dat op die plaatsen Hottentotten aan 't woord zijn, volgt natuurlijk volstrekt niet dat hier een Hottentottisme te vinden zou zijn. Kolbe zegt elders (II, blz. 38): „... waar men vecht, of, zooals de Hottentot zegt, *bakkeleit*”. Toch is *bakkeleien* een Maleisch woord: de Hottentotten spraken de taal van de zeelui en de slaven, niet die van den gouverneur.

kend, naast zullie ¹⁾. Daarentegen vertoont de eerste persoon meervoud van het mannelijk en vrouwelijk geslacht een verschil dat niet de klankleer, maar de vormleer betreft. Het luidt *ons*, b.v. *ons is Afrikaners* (wij zijn Afrikaners). *Ons* is tevens de eenige vorm van het bezittelijk voornaamwoord van den eersten persoon meervoud, b.v. *ons moet ons ouers eer* (wij moeten onze ouders eeren). Deze omstandigheid, dat n.l. 't persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon meervoud in nominativus en accusativus gelijk is, heeft er toe geleid dat men de verklaring heeft gezocht in het Fransch ²⁾, dat zegt: *Nous aimons* en *il nous aime*. Het gebruik van het bezittelijk voornaamwoord (Fransch *nos*) maakt al dadelijk die onderstelling hoogst onwaarschijnlijk, doch wijst tevens aan, waar men de verklaring heeft te zoeken, n.l. in een taal waarin 't zelfde woord den nominativus en accusativus van het persoonlijk voornaamwoord van den eersten

1) Een Haagsch politieagent, die door een paar arrestanten voor „doodvreter” was uitgescholden, zou tegen zijn collega's gezegd hebben: „Hooren jullie 't? Zullie zeggen dat wullie moeten leven van hullie!”

2) S. J. du Toit, Fergelijkende Taalkunde, blz. 30. Vgl. te Winkel, o. l. blz. 20, die er echter aan herinnert dat 't gebruik van den derden persoon van het persoonlijk voornaamwoord als wederkeerig voornaamwoord „natuurlijk niet aan Franschen invloed is te wijten, daarmee zelfs in strijd [is], maar van dialectisch Nederlandschen oorsprong”.

persoon en tevens het bezittelijk voornaamwoord van den eersten persoon meervoud aanduidt. Zulk een taal is het Maleisch, dat in al die gevallen *kami* of *kita* zegt, al naar de spreker zich zelven uitsluit of meerekent. Het woordje *het* als onbepaald voornaamwoord bij onpersoonlijke werkwoorden staande wordt in het Afrikaansch vervangen door *dit*, het eenige overblijfsel van 't aanwijzend voornaamwoord van 't onzijdig geslacht. Aan den invloed van 't Maleisch-Portugeesch kan men, voor zoover ik zie, dat gebruik niet toeschrijven.

d. Dat in het Afrikaansch het *betrekkelijk voornaamwoord* slechts één onveranderlijken vorm heeft, kan niet vergeleken worden met het Fransch ¹⁾, dat *qui* en *que* kent (om van *lequel* en *laquelle* te zwijgen), maar wel met het Maleisch, dat geen ander woord heeft dan 't onveranderlijke *jang*.

e. Als *aanwijzende voornaamwoorden* gebruikt het Afrikaansch verschillende samenstellingen, b.v.:

Hiir-di boek is mooier as *daar-di*; *deus-kant-sijn* boom draag beter as *ander-kant-sijn*; wil jij *di-een* hê? Né, ek wil *di ander-een* hê ¹⁾. De laatste uit-

1) te Winkel (t. a. p. blz. 20): „wel is het uitsluitend gebruik van *wat* als betrekkelijk voornaamwoord, ook op personen slaande, blijkbaar eene navolging van het Fransche *que*, waaraan ook de vervanging van eenen vorm als *dat* door *wat* kan worden toegeschreven”.

drukking is een Anglicisme (this one, the other one). De beide andere omschrijvingen zijn vermoedelijk ontstaan nadat het Hollandsche *die*, tot lidwoord geworden, zijn aanwijzende kracht had verloren.

f. Als *vragend voornaamwoord* komt, naast *wie* en *wat*, *watter* en *wattereën* voor; 't schijnt ontstaan uit *wat 'er een* (vgl. Nederl. *wat voor een*). *Watter* komt, geloof ik, ook in kluchten uit de 17de eeuw voor. Mansvelt geeft ook den vorm *waffer* op, die ook aan de Zaan (Dr. Boekenooogen, mondel. mededeeling) bekend is. *Waffer* en *waffoor 'n ding* zegt men ook elders, doch aan de Zaan is de verbinding tot een zelfstandig, verbuigbaar woord geworden.

g. *Werkwoord*. In geen deel der vormleer treft ons het eenvoudige, hyperanalytische karakter van het Afrikaansch meer dan bij het werkwoord; nergens vindt men ook duidelijker kenteekenen dat deze taal haar tegenwoordige gedaante dankt aan de inwerking van een vreemd idioom. Van vervoeging is geen sprake; een zelfde vorm geldt voor alle personen: *ek loop*, *jij loop*, *hij loop*, *ons loop*, *julle loop*, *zulle loop*. De ongelijkvloeiende werkwoorden zijn er niet meer; 't plusquamperfectum is verdwenen en 't imperfectum evenzeer, behalve bij de hulpwerkwoorden, waarvan de vormen *had*,

sou, was, werd, kon, moes, wou (naast *het, sal, is, word, kan, moet, wil*) tevens de eenige overblijfsels zijn van verandering der stamsylbe ¹⁾. Reeds vroeg doet zich het verschijnsel dat we hier bespreken voor; invloed van 't analytische Engelsch is buitengesloten. In een verklaring van een schipper uit de Saldanhabaai bij Van Riebeeck lezen we: „alsdat wij swacq van volcq *was*, ... 's morgens *ben* sij uitgegaan, ... *ben* wij weder uitgevaren” ²⁾; lang vóór de komst der Hugenoten en anderhalve eeuw vóór het overgaan der kolonie aan de Engelschen vinden wij dus reeds sporen van die opmerkelijke vereenvoudiging. Ter verklaring van den tegenwoordigen toestand begin ik met een mededeeling van du Toit ³⁾ te citeeren: „di Afrikaner gebruik in ferhalende styl meesal di teenwoordige tyd met di historise bijwoord *toen*, wat di saak des te anskoueliker foorstel”. Van de juistheid dezer mededeeling overtuigt ons 't fragment uit „di geskiedenis van Josef”, dat ik hierboven (blz. 9) afschreef. We moeten echter de reden van het gebruik niet

1) Viljoen (o. l. blz. 51) vermeldt nog een paar andere overblijfsels zooals *dog, brog* (dacht, bracht); ik vond ze ook in Ons Klyntji.

2) Dagverhaal I, blz. 430. Men vergelyke verder het hierboven aangehaalde uit het manifest van Etienne Barbier (blz. 13).

3) S. J. du Toit, Fergelykende Taalkunde, blz. 24.

zoeken in een streven naar aanschouwelijkheid (al wordt deze er door bereikt), maar liever denken aan 't geen in het eerste hoofdstuk werd aangehaald uit het Maleisch-Portugeesch, dat precies op dezelfde wijze het imperfectum weergeeft (vgl. blz. 59: *Jacob ja morree*). Deze eigenaardigheid is dan ook in 't Afrikaansch m. i. als een Malayisme of, als men een lang woord begeert, als een Malaio-Lusitanisme te beschouwen. Ook hier kunnen wij weer de taal der Sinjo's ter vergelijking aanhalen: „Verleden mijn moeder is sterk ziek” (Van Rees, Herinneringen enz. I, blz. 250); „eens ik moet drinken drie bittertjes”, „verleden week luitenant Beerman zegt” (Wijnanda, Eigen Haard 1879, blz. 355). In Annie Foore's roman „De koloniaal en zijn overste” ('s Gravenhage 1879, tweede druk, 2 dln.) doet een Indische dame een geheel verhaal in dien trant, steeds sprekende in den tegenwoordigen tijd (I, blz. 249).

Ook de andere vereenvoudigingen in het werkwoord schrijf ik toe aan het in Zuid-Afrika eertijds gehoord en gesproken Maleisch-Portugeesch, maar niet aan die taal als zoodanig. Om mijn bedoeling met die laatste woorden duidelijker te maken, moet ik een opmerking van algemeenen aard vooraf laten gaan.

Alle soorten van Kreoolsch hebben iets eigenaardigs gemeen, dat niet, gelijk wel eens gezegd

is ¹⁾, een weerspiegeling kan zijn van de syntaxis der negertalen van Afrika, daar het Kreoolsch dat 't product is van een Indonesische en een Europeesche taal precies dezelfde soort van vervorming vertoont. Ook Europeesche talen door desonkundigen gesproken, hebben die eigenaardigheden en wij vinden ze evenzeer in het gebrabbel van kleine kinderen. De taal van al die sprekers onderscheidt zich in de syntaxis door iets abrupts, door overvloed van hiaten, en in de vormleer door het weglaten van buigings- en vervoegingsvormen. De algemeenheid van het verschijnsel doet de verklaring er van aan de hand. Al die radbrakende menschen en kinderen geven in hun onvermogen om den rijkdom van vormen der taal van ouders of vreemden te reproduceeren datgene weer wat hun 't essentieele toeschijnt, wat den meesten indruk op hen maakt. Tal van omstandigheden, ook individueele aanleg, bepaalt wat hun voorkomt 't gewichtigste te zijn en geen mensch kan in bijzonderheden voorspellen op welke wijze een kind of een vreemdeling zijn taal zal misvormen. Toch schijnt men wat de *woordvormen* aangaat te mogen zeggen dat bij voorkeur van de woorden dat deel wordt gekozen, dat onveranderd blijft bij buiging

1) Victor Henry, *Antinomies linguistiques*. Paris 1896, blz. 59 aant.

of vervoeging, een soort van grootsten gemeenen deeler tusschen de vormen die men hoort, te midden van al het veranderlijke een vast punt, dat daardoor gevoeld wordt als de zetel der beteekenis van 't woord. Men zou, als de term niet zoo licht tot misverstand aanleiding gaf, willen zeggen dat die radbrakers in *stammen* spreken. Zoo verklaart het zich, dat niet alleen een Duitsch-sprekende Engelschman de hem gebrekkig bekende taal tot een even analytisch idioom maakt als zijn moedertaal, maar dat ook de aan buigingsuitgangen gewende Duitscher die slecht Engelsch spreekt, die taal nog berooft van de weinige buigingsuitgangen die ze heeft ¹⁾. Natuurlijk komen nog andere factoren in aanmerking dan dat weergeven van den grootsten gemeenen deeler waarvan ik sprak: zij die uit *boeken* de vreemde taal geleerd hebben, klemmen zich vast in hun nood aan den eersten vorm van 't paradigma of aan den vorm waaronder het woord in hun woordenboek voorkomt, aan den nominativus

1) Voorbeelden vindt men in het aardige boek van Polle, *Wie denkt das Volk über die Sprache?* Leipzig, 1898 (tweede druk). Vermakelijke staaltjes van Duitsch-Engelsch geeft de Punch onder den titel *Ludwig in London*. Ik citeer uit het nummer van 12 Februari 1898 het volgende: he *say* mutch more, he *say* offer that I blutig am, that the horse blutig is, that all blutig is, witch not true is, enz.; verder, he *shout*, he *wave* his whip, and endly *say* he ...

der zelfstandige naamwoorden, aan den infinitivus der werkwoorden; in talen waarin veel tijden met het hulpwerkwoord gevormd worden en de onbepaalde wijs telkens voorkomt, wordt deze te pas en te onpas gebruikt enz., maar steeds blijft afkapping en vereenvoudiging het algemeene kenmerk.

Zoo is nu ook de vereenvoudiging der Nederlandsche conjugatie in het Afrikaansch te verklaren door den invloed van een vreemde taal; de geschiedenis en andere, minder algemeene, wijzigingen in de vormleer leeren ons dat die taal naar alle waarschijnlijkheid het Maleisch-Portugeesch is geweest, doch de verschijnselen zelf zijn van zoo universeelen aard dat men uit deze alleen niet zou kunnen afleiden welke taal de aanleidende oorzaak is geweest. Het is, meen ik, zeer aannemelijk dat het eigenaardig verlies van vervoegingsvormen evengoed zou hebben plaats gehad indien de eerste kolonisten in plaats van met het Maleisch-Portugeesch, met het Arabisch, 't Chineesch of met een Amerikaansche taal in even nauwe aanraking waren gekomen.

Begrijpelijk is het dat een vervorming die op zulk een wijze tot stand komt, in haar uitwerking niet de regelmatigheid vertoont waarmee verschijnselen zich voordoen die door klankwetten in 't leven zijn geroepen. Zoo vindt men in het Maleisch-

Portugeesch *cantar* naast *canta*, *encontrar* naast *encontra*, *viver* naast *moree* (Port. *viver*, *morrer*); de groote meerderheid der werkwoorden gaat echter in 't Maleisch-Portugeesch op een klinker uit. Op dezelfde wijze vindt men in 't Afrikaansch *loop*, *maak*, *roep*, *gé*, *lê* enz. enz. maar ook *sterwe*, *skrywe*, *frijwe*. Van verschillende werkwoorden schijnen zoowel de langere als de verkorte vormen in gebruik te zijn, b.v. *leef* en *lewe*, *skrijf* en *skrijwe*, *sterf* en *sterwe*, ten minste in Ons Klyntji komen die vormen, en van nog verscheidene andere werkwoorden, door elkaar voor, waarbij ik evenwel niet uit kan maken in hoeverre zich hier wel eens de invloed van de (Hollandsche) schrijftaal doet gelden ¹⁾. Dat de onregelmatigheid in geen geval geheel op rekening der individu's gezet mag worden ziet men uit woorden als *ferloor* en *dolwe*. In den regel toch vindt men in de werkwoorden van 't Afrikaansch in alle tijden den vorm van den tegenwoordigen tijd, waardoor de ongelijkvloeiende en onregelmatige werkwoorden genormaliseerd zijn. Dientengevolge leest men van *verdrinkte mense* (Ons Klyntji I,

1) Zeker is dat het geval in de gedichten, waarin men op plaatsen waar een slepend rijm vereischt wordt, vormen als *plagen*, *klagen* enz. vindt, die in het proza niet worden aangetroffen. Volgens Mansvelt (blz. 34) zijn bij *dolwe* of *dolle* (delven), *begrawe* en *skrijwe* deze langere vormen de gebruikelijkste.

blz. 159), ek het *gedenk* (Ons Klyntji III, blz. 36), hulle faders het dit so hiir *gekry* ¹⁾ (gevonden, Ons Klyntji I, blz. 7), *gekom* (Ons Klyntji II, blz. 218) enz. ²⁾, doch met de Nederlandsche woorden *verliezen* en *delven* is het juist andersom gegaan. Hier is de vorm van het Imperfectum de norm geworden voor het geheele werkwoord. Beide werkwoorden worden door Mansvelt op *dolwe* (ook *dolle*) genoemd, van *ferloor* vindt men in de teksten tallooze voorbeelden; een paar haal ik aan uit verschillende jaargangen van Ons Klyntji: Ek kan dit ni *ferloor* ni (= missen, II, blz. 221), 'n man, ... wat binnen 'n paar jare alles sal *ferloor* (III, blz. 32), ek het *ferloor* (III, blz. 60) ³⁾. Aan dien algemeenen praesensvorm houdt men zelfs vast bij de zelfstandige

1) 't Woord zelf is een Anglicisme (to get).

2) Ook van het verleden deelwoord komen echter de vollere vormen voor, somtijds met den Umlaut: *gesterwe* (Ons Klyntji III, blz. 28), *verlede* (Ons Klyntji III, blz. 27), *gebore* (Ons Klyntji III, blz. 27), *gevalle* (Ons Klyntji III, blz. 26), *gebinde* (Ons Klyntji III, blz. 26), *gedog* (Ons Klyntji III, blz. 17). Dat het verleden deelwoord gevormd wordt naar den tegenwoordigen tijd, ziet men ook duidelijk uit een woord als *gelawe* (Ons Klyntji II, blz. 29), voor Hollandsch *gelaafd*, van *lawe*. 't Werkwoord *gelooven* wordt daarentegen *glo*. Ook hier zal echter veel door verschil van orthographie verklaard moeten worden.

3) In hetzelfde stuk waar herhaaldelijk *ferloor* in voorkomt, leest men echter ook eens: ag, ek is *ferlore* (III, blz. 12). Een enkele maal vind ik ook *ferliis* (Ons Klyntji II, blz. 194; III, blz. 12): op di manier *ferliis* di water sijn ewewig.

naamwoorden die bij die werkwoorden behooren; in Ons Klyntji komt voor: *snye* brood en botter (III, blz. 105), voor *sneden*. Dergelijke zelfstandige naamwoorden zijn dan ook niet de vervormingen van oorspronkelijke Hollandsche woorden, maar z.g. postverbalia, in Afrika zelf ontstaan, evengoed als: di *lui* fan 'n kerkklok (Ons Klyntji III, blz. 105), di *breek* van di been (Ons Klyntji I, blz. 105), na di *ferloor* van di geld (Ons Klyntji III, blz. 12.) Ten onrechte zou men in deze vormen infinitieven zien. Soortgelijke postverbalia komen bij verschillende volken, vooral in gemeenzame en in platte spreektaal, veel voor. Uit het Nederlandsch kan men als voorbeelden de volgende zinnen aanhalen: Het water is van de *kook*. Uw jas is in de *maak* [zegt de kleermaker], morgen kom ik voor de *pas*. Hij is aan de(n) *bitter* geraakt, aan de(n) *rol*, aan de(n) *pierewaai*. Ik kan niet spreken van de(n) *lach* enz.

§ 3. Op dit overzicht van 't geen ons het vocabularium en de vormleer van het Afrikaansch leeren, behoorde thans een onderzoek van de klankleer te volgen. Ik waag het echter niet dit voor mij al te glibberige terrein te betreden; beter is het een dergelijk onderzoek over te laten aan iemand, die het Afrikaansch niet slechts uit boeken kent, maar in staat is de gegevens door du Toit,

doch vooral door Viljoen verzameld, door eigen waarneming te vermeerderen en hunne mededeelingen, voor zoover ze inderdaad of schijnbaar met elkander in tegenspraak zijn, aan hetgeen hij zelf opmerkt te toetsen. Ook zou die arbeid het best verricht worden door een Germanist, die op de hierboven (blz. 7) omschreven wijze vooraf naging in welke verhouding de taal der eerste kolonisten gestaan heeft tot de dialecten der moedertaal. Ik moet mij dus bepalen tot enkele losse opmerkingen, die vooral een negatief karakter zullen dragen.

Ook in de klanken van het Afrikaansch heeft men sporen gezien van Franschen invloed; 't uitvoerigst is dat betoogd door Prof. te Winkel, wiens woorden ik hier zal aanhalen. De Koeterwalen die in de Nederlandsche kluchten optreden zullen, volgens dien schrijver, wel een juist beeld leveren van 't geen men in den dagelijkschen omgang van Nederlandsch sprekende Franschen hoorde. „Zij allen spreken *v* en *z* scherp, als *f* en *s*, uit en verhaspelen *g* en *ch*, vooral bij *sch*, dat zij als *sk* uitspreken. Dat alles nu hebben de Zuidafrikaansche Hugonoten ongetwijfeld ook gedaan en in navolging van hen ook de Nederlandsche kolonisten” (blz. 20 van het meermalen aangehaalde opstel). Verder, op blz. 21: „Aan het begin van een woord wordt, evenals in 't Fransch, iedere *z* als *s* uitgesproken. De *v*, die

bij de Franschen ongeveer als *w* klinkt, is tusschen twee klinkers ook in 't Zuid-Afrikaansch in *w* overgegaan, zooals bij *hawer*, *seuwe*, *suiwer*, enz., ook na eenen medeklinker, als bij *sterwe*". „Voor *ng* zegt men *nk*, als bij *jonk* en *lank*, terwijl de *n* van *rn* bij *doorn*, *koorn*, *toorn* enz. den Franschen neusklink heeft aangenomen, zoodat men *doring*, *koring*, *toring* zegt". Van de meeste der hier genoemde verschijnselen zal ik niet beproeven een verklaring te geven, doch dat de door den heer te Winkel gemaakte vergelijking met het Fransch ons geheel en al op een dwaalspoor zou brengen, wil ik trachten aan te toonen. De Fransche klanken zijn niet gelijk ze hier voorgesteld worden. Geenszins wordt een *z* aan 't begin van een woord als *s* uitgesproken ¹⁾; wie heeft ooit van een Franschman iets anders gehoord dan: *zèbre*, *zèle*, *zinc*, *zézayer*, *zut*, *zouave*? De Fransche *v* klinkt niet ongeveer als *w*, en wel allerminst als de Afrikaansche *w* tusschen twee klinkers, die een halfvokaal is, 't geen haar

1) Het is wel waar dat in 't Fransch veel meer woorden met *s* beginnen dan met *z*, doch dit is geen bijzondere eigenaardigheid van 't Fransch. Ook in 't Nederlandsch heeft men stellig vijf woorden die met *s* aanvangen tegen één dat met *z* begint: de *s* kan met verschillende medeklinkers verbonden worden, de *z* niet. In 't Engelsch en Portugeesch is 't percentage der woorden met *z* als initiaal even gering, waarschijnlijk nog geringer dan in het Fransch; in 't Maleisch komt, behalve in de aan 't Arabisch ontleende termen, geen enkel woord voor dat aanvangt met *z*.

gemakkelijk wegvallen begrijpelijk maakt ¹⁾. De Fransche *v* is labiodentiaal. De uitspraak van *sch* als *sk* kan men veel zuiverder hooren in het plat Amsterdamsch dan in het Hollandsch van een Franschman; ik geloof dat de schrijfwijze in de kluchten slechts bij benadering juist is en dat een Franschman die *ship*, *schaap* of *Schiedam* zegt die woorden met een paar consonanten begint die, evenals de eerste klanken van *scandale*, *scabreux* enz. zachter klinken dan 't Amsterdamsche, en waarschijnlijk ook dan 't Afrikaansche, *skutter*. Waarom zouden we dus, waar we een gelijkkluidenden en historisch zeer verklaarbaren voorganger vinden in 't Nederlandsch, aan een Franschen klank denken, die in abstracto des noods aanleiding tot verandering had kunnen geven, maar wiens invloed hier zeer onwaarschijnlijk is? In de Fransche woorden met *rn* wordt nooit een neusklank gehoord tusschen die twee medeklinkers; men zegt: *borne*, *corne*, *morne*, *maritorne* enz. De bekende eigenaardigheid van het Amsterdamsche dialect, dat in de 17de eeuw *wangt*, *hangt*, *ongs*, *wongder* (voor want, hand, ons, wonder) zei ²⁾, wordt door Viljoen (blz. 54)

1) Zulk een *w* (*u*) hoort men dikwijls in den mond van Nederlandsche Israëlieten, wanneer ze b.v. een woord als *novelle* (*nouvelle*) zeggen.

2) Is 't zoo zeker dat er geen spoor meer van over is in 't

ter verklaring aangehaald, doch de gevallen staan niet gelijk: van *rn* tot *ring* geworden geeft hij geen enkel voorbeeld uit een Nederlandsch dialect.

Schuchardt (Literaturblatt für germanische und romanische Philologie 1885, blz. 467) zegt dat *mis-schien* op rekening van 't Duitsch komt de wijze waarop in 't Afrikaansch de *g* voor *ee* en *ie* wordt uitgesproken. Volgens Mansvelt (blz. 49) en Viljoen (blz. 50) heeft zulk een *g* „genau den Werth des hochdeutschen Ich-lauts". Schuchardt oppert slechts een gissing; ik weet niet in hoeverre in Duitschland die „Ich-laut" gehoord wordt voor *i* en *e* ('t Berlijnsche *eine jute, jebratene Fans* is natuurlijk iets anders); iets analoogs is in Nederland, meen ik, te vinden.

Wanneer men leest dat de Afrikaners woorden als herfst, vernuft, zucht enz. tot *herfs, vernuf, sug* maken en men zich herinnert van Hollandsch sprekende Sinjo's soortgelijke verwaarloozing van den slotmedeklinker in zulke verbindingen gelezen of

Amsterdamsch van onzen tijd? Bij Fokke Simons, Boertige Reis door Europa, IIIe deel, uitgave van 1827, lees ik op blz. 110: „de Graaf ging aan 't vengster". In Assendelft wordt het woord nog thans in den mond van oude lieden gehoord (Boekenoogen, op *venster*). De behoeftigen te Leiden noemen „de Maatschappij van Weldadigheid" het „*fongs*", en schrijven dat woord in hun briefjes dikwijls gelijk 't hier gespeld staat; de schrijfwijze „*sarons*" voor „*sarongs*", te lezen op een uithangbord in de Molensteeg aldaar, toont hetzelfde klankverschijnsel aan door „graphie inverse".

gehoord te hebben, kan men 't vermoeden niet onderdrukken dat ook op de klankleer van 't Afrikaansch invloed van het Oosten te constateeren moet zijn. Mogen bevoegde personen het al of niet juiste van die onderstelling te gelegener tijd aantoonen!

§ 4. Als slotsom van onze beschouwingen kunnen wij, geloof ik, met eenige zekerheid het volgende vaststellen:

Voor de ontwikkeling van het Afrikaansch is geen taal van meer beteekenis geweest dan het Maleisch-Portugeesch, waaraan niet slechts vele woorden zijn ontleend, maar dat ook op syntaxis en vormleer een zeer ingrijpenden invloed heeft geoefend.

De talen der inboorlingen hebben wel met nieuwe begrippen nieuwe woorden geleverd, maar tot heden is niet aangetoond, dat door haar het Afrikaansch ook wijzigingen in zijn vormleer of zinsbouw heeft ondergaan. De geschiedenis en de op andere wijze verkregen verklaringen der Afrikaansche eigenaardigheden maken het onwaarschijnlijk dat het Hottentotsch of het Kaffersch de taal der kolonisten heeft doen verworden.

Het Duitsch heeft met eenige woorden het vocabularium der kolonisten vermeerderd.

Het Fransch, de taal der Hugenoten, heeft zoo goed als geen sporen nagelaten.

Uit de hier getrokken conclusies moet men niet afleiden dat ik de *mogelijkheid* ontken van zekeren invloed door andere talen dan het Maleisch-Portugeesch op den bouw van 't Nederlandsch der kolonisten geoefend. Wel heeft de blanke bevolking ook in de 17de eeuw het Hottentotsch nimmer in grooten getale gesproken, doch 't is zeker dat het Maleisch-Portugeesch en 't van de blanken geleerde Hollandsch in den mond der inboorlingen de nationaliteit der sprekers niet heeft verloochend; op die wijze kan van zijdelingschen invloed sprake zijn. Hottentotsche woorden door kinderen in hun eerste levensjaren van hun *ayas* overgenomen, doch later vergeten, *kunnen* niettemin op klankvorming en spreekwijze rechtstreekschen invloed gehad hebben. Doch men vergete niet dat men in dien zin ook kan denken aan den invloed van 't idioom der negers uit Angola, van 't Madagascarsch, 't Malabaarsch en hoe verder de talen mogen heeten der bonte sla-venbevolking. 't Woord Maleisch-Portugeesch duidt een veel minder scherp omschreven begrip aan dan b.v. Fransch of Duitsch, daar 't de gemeenschap-pelijke taal was van zeer verschillende, tot onderscheiden rassen behorende volken. Den graad te bepalen waarin 't aan de Kaap gesproken Maleisch-Portugeesch, Hottentotsche, Madagascarsche of Malabaarsche elementen bevatte, zal wel steeds

buiten 't bereik der wetenschap blijven; geheel ondenkbaar is 't niet dat een nauwkeurige studie der Hollandsch-Afrikaansche klanken nog eens overeenstemming met het een of andere klankverschijnsel uit de taal der inboorlingen aantoon, doch tot heden is niets van dien aard geschied.

Ook 't Duitsch en 't Fransch *kunnen* van eenigen niet nader te bepalen, doch altijd geringen, invloed geweest zijn. Bij 't oplossen van een vraagstuk als 't hier boven behandelde heeft men echter 't recht het vijfde of zesde cijfer achter de komma te verwaarloozen.

Het Engelsch, thans de mededingster van het Afrikaansch, blijft hier buiten beschouwing, daar eerst sedert een eeuw die taal in Afrika gesproken wordt.

Verschillende omstandigheden hebben gemaakt dat het Hollandsch der 17de eeuw, — door aanraking met talen van geheel anderen aard reeds spoedig in zinswendingen, woordenschat en vormleer gewijzigd, — niet in dezelfde richting zich heeft ontwikkeld, dat het Afrikaansch halverwege is blijven staan op den weg om Kreoolsch te worden. Onder de lezers wier belangstelling in taalkwesties groot genoeg is om er het geduld uit te putten deze bladzijden ten einde te lezen, zal er wel geen enkele gevonden worden die van het woord

Kreooolsch zal schrikken. Hun vast vertrouwen in de mogelijkheid dat ook een taal die niet op het voorrecht eener zuivere geboorte (voor zoover die term te begrijpen is) kan bogen, zich in den loop der tijden ontwikkelen kan tot het voertuig van de verhevenste gedachten, zal er niet door worden geschokt; zij zullen blijven hopen dat niet de taal van Rhodes en Jameson maar die onzer stamgenooten in Afrika zal winnen in aanzien en toenemen in macht. Zij weten dat al wat men het Afrikaansch om zijn „onzuiverheid” mocht willen verwijten, in dezelfde mate geldt van „het kreoliseerende Engelsch” (de uitdrukking is van Schuchardt), dat de taal is geworden van Shakespeare en Shelley, van Darwin en Ruskin.
